

Contabilitatea criminalistică, o soluție viabilă pentru securitatea economică

Ec. Ioan MINDA

Timiș

Abstract

Forensic accounting generally refers to fraud, namely fraud prevention, detection and investigation. There is a close link between tax evasion, money laundering and corruption. Forensic accounting is a viable solution for the economic security of society as a whole, but also of economic or social interest entities, both in the private and public domain. It is defined as the intersection between accounting and law. By combining the accounting skills with modern investigative methods in order to perform an examination of a person's or a business' funding, forensic accounting is frequently used in fraud and embezzlement cases in order to explain the nature of a financial crime in court.

Keywords: forensic accounting, misrepresentation, evasion, expertise, fraud

Termeni-cheie: contabilitate criminalistică, denaturare, evaziune, expertiză, fraudă

Clasificare JEL: H26, H3, K13, M41, M49

To cite this article: Ioan Minda, *Contabilitatea criminalistică, o soluție viabilă pentru securitatea economică*, CECCAR Business Review, N° 2/2024, pp. 23-28, <http://dx.doi.org/10.37945/cbr.2024.02.03>

⇒ Definiția și funcțiile contabilității criminalistice

Contabilitatea criminalistică este o soluție viabilă pentru securitatea economică a societății în ansamblu, dar și a entităților economice sau de interes social, atât din domeniul privat, cât și din cel public.

Contabilitatea criminalistică este definită ca intersecția dintre contabilitate și lege. Apărută încă din anii 1800, aceasta s-a dezvoltat începând cu anii 1980. Îmbinând abilitățile de contabilitate cu metode moderne de investigație pentru a efectua o examinare a finanțelor unei persoane sau unei afaceri, contabilitatea criminalistică este folosită frecvent în cazurile de fraudă și delapidare pentru a explica natura unei infracțiuni financiare în instanță.

Contabilitatea criminalistică îndeplinește două **funcții principale**:

1. **expertiză în cadrul unui litigiu**, care recunoaște rolul profesionistului contabil judiciar ca expert independent în situația unui litigiu/unei dispute, având scopul de a clarifica o anumită stare de fapt, obiect al litigiului;
2. **investigație**, care utilizează abilitățile profesioniștilor contabili criminaliști pentru descoperirea faptelor de fraudare cu impact financiar, fiind un răspuns la preocupările specifice legate de fapte ilicite în care investigatorul este angajat să efectueze proceduri de colectare, analiză, evaluare sau interpretare a anumitor aspecte probatorii pentru a sprijini părțile interesate să ajungă la o concluzie referitoare la temeinicia preocupărilor privind existența unei posibile fraude.

➔ **Frauda. Categoriile de fraudă**

În general, contabilitatea criminalistică se referă la fraudă, respectiv la **prevenirea, detectarea (depistarea) și investigarea fraudei**.

Frauda (înșelăciunea) este un act intenționat sau o faptă săvârșit(ă) cu rea-credință pentru a obține foloase ori avantaje injuste sau/și ilegale prin atingerea drepturilor altora.

Principalele categorii de fraudă, identificabile atât în sistemul privat, cât și în cel public, sunt următoarele:

a) **deturnarea de active** – implică furtul sau utilizarea abuzivă a (al) activelor unei entități și include delapidarea, furtul de stocuri și alte bunuri, fraudă în salarizare etc.;

b) **corupția** – presupune utilizarea influenței ilegale sau abuzive într-o tranzacție comercială pentru a obține beneficii personale, contrar obligației unei persoane față de angajatorul său sau contrar drepturilor altuia. Corupția are legătură cu evaziunea fiscală și cu spălarea banilor. Baniile obținute în mod ilicit provin îndeosebi din evaziune fiscală și o parte din ei sunt folosiți pentru a influența ilegal o tranzacție;

c) **denaturarea situațiilor financiare și a altor declarații financiare** – implică denaturarea sau omisiunea intenționată a informațiilor financiar-contabile, în mod semnificativ, pentru a induce în eroare utilizatorii informațiilor respective, care se bazează pe acestea pentru a lua decizii economice, determinându-i să-și modifice raționamentul sau decizia. În această categorie, fraudă/acțiunea sau inacțiunea (omisiunea) frauduloasă o putem regăsi în următoarele domenii sau raportări financiare: supraevaluări sau/și subevaluări de active, supraevaluări sau/și subevaluări de venituri, cheltuieli ori venituri fictive, datorii și cheltuieli nedeclarate sau/și supraevaluate, delimitarea inadecvată în timp a veniturilor și cheltuielilor, evaluarea inadecvată sau/și compensarea necorespunzătoare a activelor, capitalizarea necorespunzătoare a cheltuielilor etc.;

d) **denaturarea raportărilor nefinanciare și a altor declarații nefinanciare** – presupune denaturarea intenționată a informațiilor nefinanciare, incluzând indicatorii de sustenabilitate (ESG (*environmental, social, governance*)) – mediu, social, guvernantă), pentru a induce în eroare părțile interesate.

Evaziunea fiscală se întâlnește atât la nivel național, cât și pe plan internațional, fiind una dintre cele mai răspândite infracțiuni cu caracter economic. Aceasta reprezintă sustragerea unor persoane fizice sau juridice de la plata impozitelor sau a taxelor. Evaziunea fiscală se manifestă adesea prin denaturarea informațiilor care sunt raportate către autorități, precum declararea unor venituri ori profituri mai mici decât în realitate sau majorarea artificială a cheltuielilor.

Frecvent, evaziunea fiscală frauduloasă se întâlnește sub diferite forme, cum ar fi:

- ținerea de registre contabile care nu sunt reale;
- distrugerea voită de documente care pot ajuta la aflarea adevărului privind livrările de mărfuri;
- modificarea prețurilor practicate sau a comisioanelor încasate ori plătite;
- întocmirea de documente de plată fictive;
- modificarea nejustificată a prețurilor de aprovizionare și a cheltuielilor de transport și depozitare;
- întocmirea de declarații vamale false la importul sau exportul de mărfuri;
- întocmirea de declarații de impunere false, atunci când cu bună știință nu sunt menționate decât o parte dintre veniturile realizate.

Spălarea banilor este partea financiară de facto a tuturor infracțiunilor prin care se obține profit. Aceasta reprezintă procesul prin care infractorii încearcă să ascundă originea și posesia reale ale veniturilor provenite din activitățile lor infracționale.

Spălarea banilor este cea mai periculoasă componentă a economiei subterane. Prin acest proces se dă o aparență de legalitate unor profituri obținute ilegal de către infractorii care, fără a fi compromiși, beneficiază ulterior de sumele obținute. În categoria activităților ilegale intră banii proveniți din activitățile de producție, distribuție și consum de droguri, traficul de arme, traficul de materiale nucleare, jafuri, furturi de automobile, prostituție, traficul de carne vie, corupție, șantaj, falsificarea de monede sau alte valori, contrabandă etc. În mare parte, banii murdari provin din evaziunea fiscală.

Acest proces dinamic de spălare a banilor se desfășoară în trei etape:

- mișcarea banilor obținuți în mod direct din infracțiuni;
- ascunderea urmelor banilor pentru a se evita orice tip de investigație;
- disponibilizarea banilor pentru infractori, ascunzându-se din nou originea ocupațională și geografică a fondurilor.

Corupția este o stare de abatere de la normalitate, de la datorie. Ea înseamnă folosirea abuzivă de către o persoană a funcției de intermediar sau de decizie pe care o îndeplinește pentru a-i acorda celui care corupe sau comunității de interese pe care acesta o reprezintă un avantaj economic sau administrativ, în schimbul unei sume de bani, al unor cadouri, deplasări, excursii, concedii sau distracții ori al primirii unor proprietăți. Aceasta mai poate însemna folosirea de către o persoană a funcției sau a poziției sale publice pentru a evita îndeplinirea unor norme, baremuri sau proceduri legale ori pentru obținerea în folosul ei a unor avantaje materiale sau funcții profesionale ori administrative.

⇒ **Contabilitatea criminalistică, examinarea fraudelor și auditul financiar**

Contabilitatea criminalistică, examinarea fraudelor și auditul financiar sunt activități intercorelate, însă au caracteristici distincte. Toate necesită abilități interdisciplinare, profesioniștii din oricare dintre aceste domenii trebuind să posede capacitatea de a lucra cu cifre, cuvinte și oameni.

Auditarea situațiilor financiare încearcă să asigure faptul că acestea nu conțin denaturări semnificative. Standardele de audit prevăd ca auditorul să desfășoare o evaluare a riscului de fraudă. Cu toate acestea, în prezent, auditorii nu sunt responsabili pentru detectarea denaturărilor semnificative, indiferent dacă ele sunt cauzate de eroare sau de fraudă.

Examinatorii de fraudă sunt solicitați în general după ce există un motiv pentru a crede că a avut sau are loc o fraudă și deseori oferă asistență în eforturile de prevenire și descurajare a acesteia.

Profesioniștii contabili criminaliști calculează daunele economice, efectuează evaluări ale întreprinderii sau ale activelor și furnizează servicii de consiliere în litigii în care este posibil să nu fie implicate acuzații de fraudă.

Astfel, auditul financiar, examinarea fraudelor și contabilitatea criminalistică utilizează de obicei aceleași instrumente, dar au și responsabilități diferite, independente una față de cealaltă.

Examinarea fraudelor se referă la soluționarea acuzațiilor de fraudă survenite în urma sesizărilor, plângerilor sau indiciilor contabile. Aceasta presupune colectarea probelor documentare, redactarea rapoartelor de investigație, depunerea mărturiei privind constatările investigației și oferirea de asistență în detectarea și prevenirea fraudei. Contabilitatea criminalistică poate implica nu doar investigarea fraudelor potențiale, ci și un ansamblu de alte servicii de asistență în litigii.

Similar, examinarea fraudelor și auditul financiar sunt intercorelate, dar examinarea fraudelor cuprinde mult mai mult decât revizuirea datelor financiare. Ea implică tehnici precum interviurile, analiza declarațiilor, examinarea criminalistică a documentelor etc. Totodată, există diferențe semnificative între cele trei activități privitor la domeniul de aplicare, obiective și prezumții de bază. Cu toate acestea, auditorii, examinatorii de fraudă și contabilii criminaliști dețin numeroase atribuții similare, toți fiind diligenți, orientați spre detalii, bine organizați, prezentând un anumit scepticism profesional, cu gândire critică, buni ascultători și comunicatori.

⇒ **Metode de examinare**

Metoda de examinare economică criminalistică este un ansamblu de procedee și tehnici utilizate de un expert contabil atunci când efectuează cercetări privind activitățile financiare și economice ale persoanelor supuse verificării și reflectarea acestora în sistemele contabile.

Metodele de examinare economică criminalistică sunt împărțite în două domenii independente, dar interconectate: metode științifice generale și metode specifice.

Metodele științifice generale includ tehnici logice teoretice precum analiza, sinteza, inducția, deducția, analogia, modelarea, abstractizarea, concretizarea și analiza de sistem.

Metodele specifice, la rândul lor, sunt împărțite în comune și particulare. Specificitatea celor comune expertizei contabile constă în faptul că acestea se aplică indiferent de caracteristicile infracțiunii cercetate, din întrebările puse și din perioada analizată. Principalele metode comune de control al documentelor sunt verificarea formală, verificarea aritmetică, verificarea reglementară, verificarea veridicității și compararea acestora.

✓ **Verificarea formală** a unui document este o modalitate prin care un expert contabil poate stabili prezența și corectitudinea completării detaliilor necesare (a indicatorilor). Fiecare document trebuie să reflecte operațiunea executată de acesta. Forma documentului prevede de obicei prin indicatorii necesari caracterizarea trăsăturilor calitative și cantitative ale operațiunii respective. Această caracteristică se realizează prin completarea tuturor detaliilor documentului, care face posibil controlul tranzacțiilor efectuate. Verificarea formală a unui document ca metodă include următoarele tehnici: inspecția vizuală a documentului și analiza acestuia (prin tehnică științifică).

✓ **Inspecția vizuală** este o examinare externă a documentului, în timpul căreia se stabilește prezența sau absența detaliilor relevante (titlul documentului, data completării acestuia, numărul de serie etc.).

✓ Prin **analiza tehnică științifică** este posibil să se identifice dacă există sau nu neconcordanțe cu cerințele formale. Folosind această metodă, un expert contabil trebuie să înțeleagă că identificarea unui document care nu îndeplinește cerințele formale în timpul examinării nu este un motiv direct pentru excluderea acestuia din lista obiectelor de cercetare din care vor fi extrase informații. Pe baza inconsecvenței în ordinea înregistrării documentului, expertul nu poate afirma categoric că faptele din activitatea financiară și economică, pe care le reflectă, nu au avut loc. La identificarea unor astfel de documente, expertul trebuie să îi solicite anchetatorului o evaluare a neconcordanțelor conținute în acestea prin depunerea unei cereri corespunzătoare.

✓ **Verificarea aritmetică** este o metodă a cărei aplicare ne permite să calculăm sumele și totalurile dintr-un anumit document. Această metodă include cele mai simple operații aritmetice.

✓ **Verificarea reglementară** a documentelor este o modalitate de a stabili corectitudinea operațiunilor reflectate în documente. Expertul contabil analizează conformitatea conținutului documentelor cu regulile stabilite de legislația în domeniu. Verificarea reglementară a documentelor este utilizată atunci când se efectuează cercetări privind conformitatea cu normele fiscale și contabile a procedurii de reflectare a activității financiare și economice aplicate de o entitate economică.

✓ **Compararea documentelor** este o metodă care ne permite să controlăm conținutul a două sau mai multe tipuri de documente interconectate la respectivele tranzacții comerciale și reflectarea lor în contabilitate. De exemplu, la determinarea conformității procedurii de aplicare a deducerilor fiscale implementate de contribuabil, expertul contabil compară informațiile din facturi cu registrele de achiziții (cumpărări) și declarațiile fiscale privind taxa pe valoarea adăugată.

✓ **Verificarea încrucișată** presupune verificarea concordanței între exemplarele documentului întocmit. Prin utilizarea acestei metode se face compararea exemplarelor aceluiași document aflat la diferite entități (factura – de la cumpărător, al doilea exemplar al acesteia – de la furnizor etc.), precum și a documentelor legate între ele prin aceeași operațiune (avize de însoțire a mărfii, documente care atestă transportul, note de recepție și constatare de diferențe etc.).

Metodele specifice particulare sunt dezvoltate direct de experți în timpul realizării unei expertize specifice cu un subiect restrâns. Ele exprimă o viziune bazată științific asupra unei anumite persoane în legătură cu subiectul expertizei și se utilizează doar atunci când este cazul. Totuși, o generalizare a totalității acestor tehnici care au fost testate în practică ar trebui să fie principalul set de instrumente metodologice în munca unui expert contabil.

➔ Conlucrarea dintre expertul contabil și anchetator

Este necesar de menționat că un expert contabil nu poate opera cu metode de control efectiv (inventariere, măsurare, controlul lansării materiilor prime în producție), întrucât examinarea se efectuează pe obiecte preselectate de investigator și nu implică vizita expertului la locul unei posibile fapte.

Expertul contabil nu are nici cunoștințele, nici metodele și nici autoritatea corespunzătoare pentru a efectua cercetări asupra altor materiale ale cauzei penale. Totodată, există situații în care datele contabile furnizate nu conțin informații fiabile despre faptele activității financiare și economice studiate sau cu privire la proprietățile și obligațiile persoanei examinate ori nu există informații de care ar trebui să se țină cont și care modifică în mod semnificativ conținutul economic al circumstanțelor reflectate ale activității financiare și economice. În astfel de cazuri, anchetatorul introduce aceste informații ca date inițiale în partea de instalare a deciziei (dispoziției) de numire a unei expertize.

Dacă această informație este descrisă integral în decizie, anchetatorul nu poate face în respectiva decizie referiri la alte materiale ale cauzei penale și să nu le furnizeze ca obiecte de studiu. În acest caz, expertul contabil se bazează pe informațiile specificate în rezoluție. Atunci când cantitatea de astfel de informații este semnificativă și/sau extragerea acestora necesită cercetări suplimentare, investigatorul descrie în decizie principiile utilizării lor. Așadar, aceste decizii ar trebui să fie evaluate de anchetator ca fiind legate de activitățile financiare și economice ale persoanei care este investigată de expert pentru o anumită perioadă de timp. În plus, rubricile, denumirile și alți indicatori importanți utilizați în aceste documente trebuie descriși de investigator în modul cel mai detaliat, astfel încât expertul să nu aibă opțiuni pentru diferitele lor interpretări. Atunci când lucrează cu protocoale de audiere a participanților la procedurile penale, anchetatorul trebuie să furnizeze referințe la mărturii specifice.

Practica interacțiunii dintre experții contabili și anchetatori indică faptul că evaluarea fiabilității informațiilor economice și financiar-contabile conținute în documentația contabilă provoacă dificultăți semnificative anchetatorilor. O serie de infracțiuni economice sunt comise prin denaturarea informațiilor contabile. În acest caz, falsul intelectual poate acționa ca o modalitate de comitere a unei infracțiuni (de exemplu, supraestimarea costurilor pentru sustragerea de la plata impozitului pe profit), de mascare a urmelor unei infracțiuni (acoperirea unui deficit într-un depozit prin anularea fictivă a stocurilor în producție) și în același timp ca un mod de deghizare (transfer de bani la firma de rezervă a furnizorului și înscrierea înregistrărilor care reflectă plata fictivă către furnizorul real). Totodată, direcția denaturării poate merge atât în sus pe lanțul „contract – document justificativ – registru contabil – raportare financiară” (subestimarea datelor privind veniturile în caz de evaziune fiscală în registre), cât și în jos (de exemplu, introducerea înregistrărilor fictive sau distrugerea documentelor contabile primare pentru ascunderea fraudelor).

Orice cercetare (verificare, control) efectuată în cursul expertizei contabile poate fi realizată parcurgând următorii pași:

- familiarizarea cu toate obiectele de cercetare depuse pentru efectuarea expertizei;
- evaluarea suficienței obiectelor de cercetare pentru a oferi o concluzie;
- determinarea conținutului economic al operațiunilor, informații care sunt cuprinse în obiectele de studiu;
- stabilirea prevederilor ramurilor de legislație relevante (cu privire la impozite și taxe, la contabilitate și raportare) care au fost în vigoare în perioada analizată și a obligațiilor persoanelor supuse analizei de a respecta aceste prevederi;
  - stabilirea implementării efective a prevederilor ramurilor de legislație relevante;
  - compararea responsabilităților persoanelor pentru punerea în aplicare a prevederilor legislației stabilite în cursul cercetării cu modul în care acestea au fost implementate, precum și formularea concluziilor.

Există trei direcții în formularea obiectivelor de expertiză contabilă:

- stabilirea conținutului economic al tranzacțiilor comerciale, pasivelor și proprietăților reflectate în sistemul contabil al persoanelor supuse verificării și analizei;
  - compararea datelor reflectate în înregistrările diferitelor niveluri și/sau entități economice;
  - stabilirea conformității cu cerințele legislației a procedurii de înregistrare a tranzacțiilor comerciale, proprietăților și pasivelor aplicate de persoanele cercetate.

➔ Concluzii

Cunoscând implicațiile fraudei și ale oricărui fenomen ilicit de natură economică în cadrul unei entități, implicit la nivelul societății în ansamblu, apare cu atât mai importantă contabilitatea criminalistică, aceasta contribuind semnificativ la securitatea economică a societății în ansamblu, dar și la cea a unei entități economice, organizații nonprofit sau instituții publice.

Contabilitatea criminalistică se prefigurează a fi o componentă-cheie a unei economii pregătite pentru viitor, iar Corpul Experților Contabili și Contabililor Autorizați din România (CECCAR) – în calitate de organism profesional care reprezintă și gestionează profesia contabilă în țara noastră – aduce în atenție importanța utilizării serviciilor oferite de profesioniști, care pot face diferența între succesul și eșecul unei afaceri.

În contextul implicării profesiei contabile în lupta anticorupție și împotriva criminalității economice, este momentul oportun să extindem aria de competențe ale expertului contabil în combaterea acestor fenomene, prin servicii specifice contabilității criminalistice – o combinație de tehnici contabile și de investigație utilizate pentru a descoperi fraude financiare.

Expertul contabil criminalist poate fi angajat să efectueze proceduri de colectare, analiză, evaluare sau interpretare a anumitor aspecte probatorii pentru a sprijini părțile interesate (de exemplu, clientul, consiliul de administrație sau organismul de reglementare) să ajungă la o concluzie referitoare la temeinicia preocupărilor privind existența eventualelor fraude.

Federația Internațională a Contabililor (IFAC – International Federation of Accountants) a lansat în data de 6 septembrie 2022 un plan de acțiune pentru combaterea corupției și a criminalității economice la nivel global. CECCAR va implementa în România acest plan.

Planul de acțiune reprezintă un angajament consolidat la nivel global al profesiei contabile de a acționa în această direcție. Totodată, planul valorifică, în interes public, statutul privilegiat al liber-profesioniștilor contabili în relația cu mediul profesional, cu mediul de afaceri, instituțiile și autoritățile de reglementare și control.

CECCAR, cel mai mare organism profesional în domeniul financiar-contabil din sud-estul Europei și membru al IFAC, a ales să fie parte a soluției. Profesia contabilă din România, reprezentată de CECCAR, va implementa la nivel național Planul de acțiune pentru combaterea corupției și a criminalității economice, elaborat de IFAC, prin contribuția membrilor săi.

Valorificând în interes public independența profesională ce caracterizează expertul contabil, se urmărește îmbunătățirea contribuției profesiei contabile la un ecosistem anticorupție robust, la securitatea economică. Planul de acțiune reprezintă o invitație deschisă la colaborare și parteneriat cu toate părțile interesate în materie de anticorupție și combatere a criminalității economice, pentru a lucra împreună în această misiune de importanță majoră.

Evoluția societății a adus și schimbarea modelelor de afaceri. Dezvoltarea economică, apariția de noi tehnologii și digitalizarea au dus la transformarea radicală a conceptului de business și a modului în care se desfășoară afacerile. În acest context, instrumentele de gestionare și diminuare a riscurilor sunt vitale pentru orice entitate. Un control eficient asupra tuturor operațiunilor și resurselor este cheia către succesul oricărei organizații. Acest control, care conduce la reducerea costurilor și la minimizarea riscurilor afacerii, este asigurat prin activitatea de contabilitate criminalistică.

Bibliografie

1. Kranacher, M.-J., Riley, R. (2023), *Contabilitate criminalistică și examinarea fraudelor*, ediția a II-a, traducere CECCAR, Editura CECCAR, București.
2. CECCAR (2022), *Contabilitatea criminalistică, soluția pentru securitatea economică a organizației*, CECCAR Business Magazine, nr. 38, <https://www.ceccarbusinessmagazine.ro/contabilitatea-criminalistica-solutia-pentru-securitatea-economica-a-organizatiei-a10184/>.